

PEDAGOGY AND EDUCATION

Формування життєвої компетентності школярів - ключ до успіху

Гребенщикова Єлизавета¹, Лесик Анжеліка²

¹ здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти;
Бердянський державний педагогічний університет; Україна

² доцентка кафедри педагогіки, кандидатка педагогічних наук;
Бердянський державний педагогічний університет; Україна

У сучасному світі багато країн стикаються з такими явищами, як політична нестабільність, насилля і збройні конфлікти. Політичні й соціальні негаразди завжди ускладнюють реалізацію прав людини, особливо негативно вони позначаються на молодому поколінні, обмежуючи базові права дітей та молоді, в тому числі й на освіту. Водночас, саме освіта є могутнім соціальним інструментом для розбудови миру й консолідації суспільства. У доповіді на тему «Освіта: прихований скарб», відомої як доповідь Жака Делора, ЮНЕСКО сформулювала ключові завдання – чотири «стовпи» освіти на XXI століття: уміння вчитись, уміння діяти, уміння бути й уміння жити разом. Успішне «будівництво» цих стовпів залежить від систематичної, грамотної продуманої, поступальної взаємодії учителя, школяра та його батьків. Пріоритетним завданням педагогів при цьому є формування **життєвої компетентності** в тих, хто здобуває освіту.

Розглядаючи поняття «компетентності» вважаємо за доречне перш за все навести тлумачення цього поняття та «компетенції», оскільки ці дві дефініції у педагогічній літературі з'явилися не так давно і багатьма науковцями не розмежовуються. **Компетентність** – володіння знаннями, які дозволяють судити про що-небудь компетентно, висловлювати вагоме, авторитетне судження. Компетентний – (лат. *competens* (*competentis*) належний, спроможний) – той, що знає, тямущий, обізнаний, досвідчений у деякій предметній області; який може за своїми знаннями або повноваженнями щось здійснювати, або приймати рішення, або судити про щось. **Компетенція** – (лат. *competentia* – що належить за правом) – коло повноважень якої-небудь особи чи установи; коло питань, у яких дана особа має знання,

PEDAGOGY AND EDUCATION

досвід [8].

Сучасна педагогіка бачить вищенаведенні поняття в наступних тлумаченнях: компетентність – рівень досягнення компетенцій, компетенції – еталон досвіду дій, знань, вмінь, навичок, творчості, емоційно-ціннісної діяльності, який устанавлює суспільство.

На думку експертів Ради Європи, компетентності передбачають спроможність особистості сприймати та відповідати на індивідуальні та соціальні потреби: комплекс ставлень, цінностей, знань, умінь і навичок. Варто наголосити на тому, що кожна країна має свої акценти в освітніх компетенціях, оскільки вони суттєво впливають на зміст та форму освіти, встановлюючи метафору або місію, як кажуть управлінці, освіти в державі [7]. Тобто кожна країна сформувала свій підхід до вивчення цього педагогічного феномену.

Так, наприклад, педагоги Австрії визначають такі ключові компетентності: предметна компетентність (subject-matter competence) – можлива в контексті передачі знань і незалежному оперуванні знаннями та їх критичним відбиттям; – особистісна компетентність (personal competence) – розвиток індивідуальних здібностей і талантів, обізнаність у власних сильних і слабких сторонах, здатність досамоаналізу, динамічні знання; соціальна компетентність (social competence) – здатність брати відповідальність, співпраця, ініціатива, активна участь, динамічне знання. Це поняття передбачає також відкритість до світу та відповідальність за навколишнє середовище, уміння працювати в команді (що охоплює традицій – не поняття робочої етики) та здатність спілкуватися; методологічна компетентність (methodological competence) – є вимогою для розвитку предметної компетентності. Означає гнучкість, самоспрямоване навчання, здатність до незалежного розв'язання проблем, самовизначення [4].

У визначенні понять компетентностей бельгійські експерти виходять з визначення таких критеріїв, що їх характеризують:

- багатомірність (комбінація знань, поглядів, умінь і відносин);

- досяжність (різними змістовними обсягами, формально та неформально, свідомо та підсвідомо);

- прозорість (застосовність у різних контекстах і ситуаціях);

- багатofункціональність (для досягнення різних цілей, виконання різних завдань, розв'язання проблем).

Категорії розподілу компетентностей такі:

PEDAGOGY AND EDUCATION

Соціальні компетентності:

– активна участь у житті суспільства, багатокультурний вимір;

– поняття рівних можливостей;

– комунікативні компетентності (зокрема наполегливість, уміння відповідати за себе);

– уміння співпрацювати.

Позитивне ставлення (здатність до позитивного ставлення, до довіри).

Здатність діяти та думати самостійно:

– компетентність в опануванні базами даних, ІКТ;

– компетентність у розв'язанні проблем;

– самокерування та саморегуляція (зокрема й почуття відповідальності);

– уміння критично мислити та діяти.

Мотиваційні компетентності:

– здатність до винахідництва та навчання.

Ментальна рухливість:

– творчість і винахідливість;

– гнучкість та адаптивність.

Функціональні компетентності:

– лінгвістичні компетентності;

– технічні компетентності [4].

В Україні питання формування компетентностей висвітлено в Концепції загальної середньої освіти, Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти, нових програмах. Орієнтація на компетентнісний підхід у вітчизняному освітньому просторі має місце у роботах Л. Ломако, О. Овчарук, О. Пометун, В. Раєвського, Г. Токмань та інших.

Проект Нової української школи регламентує формування 10 ключових компетентностей у підростаючого покоління:

1. Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами.

2. Спілкування іноземними мовами.

3. Математична грамотність.

4. Компетентності в природничих науках і технологіях.

5. Інформаційно-цифрова компетентність.

6. Уміння навчатися впродовж життя.

7. Соціальні і громадянські компетентності.

8. Підприємливість.

9. Загальнокультурна грамотність.

10. Екологічна грамотність і здорове життя.

Узагальнюючи всі їх, розуміємо, що перед учителем постає необхідність у формуванні життєвої компетентності

PEDAGOGY AND EDUCATION

особистості, її здатності успішно розв'язувати власні життєві проблеми, брати продуктивну участь у розв'язанні суспільних проблем. Розвиток життєвої компетентності особистості виступає умовою як її успішної, гармонійної життєдіяльності, так і конструктивного перетворення і гармонійного розвитку суспільства.

Життєва компетентність – це знання, вміння, життєвий досвід особистості, її життєтворчі здатності, необхідні для розв'язання життєвих завдань і продуктивного здійснення життя як індивідуального життєвого проекту. Життєва компетентність передбачає свідоме і несвідоме ставлення до виконання особистістю її життєвих і соціальних ролей, вона пов'язана з самовдосконаленням людини [5].

Можна виділити ряд функцій життєвої компетентності особистості, до яких належать такі:

Захисна – розвинена життєва компетентність захищає від життєвих ризиків і невдач (попереджає негативні події, допомагає пережити їх в разі настання), дає змогу адаптуватися до соціального середовища, складної ситуації життя [9].

Життєпізнання і самопізнання – змістом життєвої компетентності, на думку В. Т. Циби, є «осмислення свого призначення, своєї долі, життєвих цілей, сенсу життя» [3]. До цього необхідно додати, що розвинена життєва компетентність дає особистості змогу «активно формувати уявлення про своє життя, життєдіяльність, особисту життєву перспективу, адекватно сприймати життєві події, застосовувати пізнане», є запорукою адекватного розуміння особистістю своєї життєвої ситуації і життєвих проблем, оцінювання власних якостей і ресурсів.

Життєвого передбачення – розвинена життєва компетентність дає особистості змогу ефективно «застосовувати пізнане у прогнозуванні» свого життя, передбачати альтернативні цілі і засоби власної життєдіяльності, «діяти та приймати життєві рішення з відповідним часово-просторовим випередженням відносно очікуваних, майбутніх життєвих подій» [2]. «У цьому разі очікувані життєві події, їх настання можуть залежати від самої особистості» [1].

Життєвого самовизначення – розвинена життєва компетентність забезпечує оптимальні умови самовизначення, визначення особистістю власного життєвого шляху, «життєвих цілей, завдань, конкретних шляхів і засобів їх досягнення» [2].

Самореалізації – життєва компетентність створює «необхідну психологічну умову повноти самореалізації»

PEDAGOGY AND EDUCATION

особистості і досягнення нею вершин свого самоздійснення» [3]
«активної участі у житті суспільства» [6].

Організацій і вдосконалення життєдіяльності – життєва компетентність сприяє «організації особистістю власного життя та його ресурсів відповідно до вимог життєвого проекту, об'єктивних вимог середовища до людини», «самовдосконаленню, розвитку та корекції особистісних якостей» [2].

Отже, підбиваючи підсумки вищенаведеного, можна сказати, що компетентнісний підхід є одним із перспективних підходів у покращенні та модифікації змісту освіти. Він полягає в прищепленні та розвитку в школярів набору ключових компетенцій, які забезпечують їхню повноцінну реалізацію як членів суспільства. А компетенція і є нічим іншим, як здатністю людини реалізовувати на практиці свою компетентність; сукупність методів, за допомогою яких вона це може здійснити, і є основою компетенції. Сучасна особистість має бути здатна і готова до конструктивного досягнення успішної життєдіяльності в мінливих суспільно-економічних умовах, самостійного і свідомого вирішення складних життєвих завдань, породжених інформаційними, економічними, соціальними, політичними, культурно-релігійними процесами третього тисячоліття.

References:

- [1] Дмитренко К. А. Звичайні форми роботи – новий підхід: розвиваємо ключові компетентності : метод. посіб. Харків : ВГ «Основа», 2018. 119 с.
- [2] Каменева Т. М. Теоретичні основи навчання: навч.-метод. посіб. Київ : МНУЦ, 2018. 210 с.
- [3] Кузьміна О.В. Проектування життєвої компетентності учнівської молоді : колективна монографія. Nameln : InterGING, 2018. 362 с.
- [4] Пугач Л. Ю. Соціально-комунікаційні складові комунікативної моделі. *Молодий вчений*. 2019. № 1(65). 150 с.
- [5] Серих Л.В. Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика: збірник наукових статей. Суми : НІКО, 2021. 422 с.
- [6] Толкачова А. С. Формування комунікативної компетентності учнів молодшого шкільного віку у позаурочній діяльності шкіл-інтернатів: теорія і практика : монографія / Анжеліка Сергіївна Толкачова. – Бердянськ : ФО-П Ткачук О. В., 2015. 216 с.
- [7] Толкачова А. С. Комунікативна компетентність особистості як психолого-педагогічна проблема / А. С. Толкачова // Зб. наук. праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ : БДПУ. 2013. № 1. С. 89–95.
- [8] Лесик А. С., Попова О. І. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування комунікативної компетентності учнів. *Journal «Science Rise: Pedagogical Education»* № 2 (22) 2018., Харків 2018. С. 21–24.